

УДК 336.71:339.137.2(049.3)

[https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-6\(36\)-38-51](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-6(36)-38-51)

Деркач Юлія Борисівна кандидат економічних наук, доцент кафедри банківської справи, Одеський національний економічний університет, м. Одеса, <https://orcid.org/0000-0002-5195-1821>

Турченко Михайло Сергійович студент, Одеський національний економічний університет, м. Одеса

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ КОНКУРЕНТНОГО СЕРЕДОВИЩА БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ

Анотація. Стаття присвячена дослідженню питань оцінки конкурентного середовища банківського сектору. При проведенні наукового дослідження були використані методи аналізу, синтезу, узагальнення та застосовано системний підхід.

Базуючись на наукових розробках було визначено, що існує два основних підходи для оцінки конкурентного середовища: структурний та неструктурний. Структурний підхід базується на показниках, що характеризують структуру галузевого ринку. Цей підхід передбачає розрахунок коефіцієнтів концентрації ринку (CR-3, CR-5, CR-10), індексу Херфіндаля-Хіршмана, коефіцієнта Джині тощо. Однак структурний підхід має низку недоліків. Розв'язати ці недоліки дозволяє застосування неструктурного підходу. Неструктурний підхід дозволяє оцінити рівень конкуренції на ринку на основі поведінки учасників ринку та цілого ряду інших факторів. Серед зазначених моделей оптимальною є модель «Panzara Rosse», зважаючи на відкритий доступ до досліджуваних даних.

Результати розрахунків CR-3, CR-5, CR-10 демонструють, що банківська галузь України є висококонцентрованою. Проте значення індексу ННІ за показниками «капітал» та «депозити» свідчить про помірну концентрацію. Значення коефіцієнта Джині свідчить про високу нерівномірність розподілу часток за окремими показниками серед банків. Результати моделювання оцінки конкурентного середовища на банківському ринку України свідчать, що станом на 01.01.2024 ринок мав ознаки монополістичної конкуренції.

Показники Н-статистики за 2023 рр. демонструють найбільшу позитивну залежність рентабельності від такого нецінового чинника як обсягів операцій із борговими цінними паперами, зокрема ОВДП. З метою досягнення конкурентних переваг банкам необхідно диверсифікувати джерела отримання доходу, створювати інноваційні сервіси та бізнес-процеси. Результати оцінки

конкурентного середовища банківського сектору мають брати до уваги й органи банківського нагляду, щоби забезпечити його стійкість в умовах широко-масштабної війни.

Ключові слова: конкуренція, банк, ринок, дохід, ризик

Derkach Julia Borysivna Candidate of Economy Sciences, Associate Professor of the Department of Banking, Odesa National University of Economics, Odesa, <https://orcid.org/0000-0002-5195-1821>

Turcheniuk Mykhailo Serhiyovych student, Odesa National University of Economics, Odesa

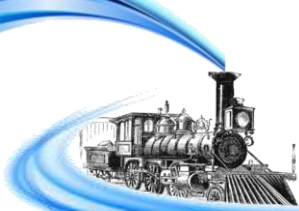
MODERN APPROACHES TO ASSESSING THE COMPETITIVE ENVIRONMENT OF THE BANKING SECTOR

Abstract. The article is devoted to the study of issues of assessing the competitive environment of the banking sector. When conducting a scientific study, methods of analysis, synthesis, generalization were used and a systematic approach was applied.

Based on scientific developments, it was determined that there are two main approaches to assessing the competitive environment: structural and non-structural. The structural approach is based on indicators that characterize the structure of the industry market. This approach involves the calculation of market concentration coefficients (CR-3, CR-5, CR-10), the Herfindahl-Hirschman index, the Gini coefficient, etc. However, the structural approach has a number of shortcomings. The use of a non-structural approach allows you to solve these shortcomings. The non-structural approach allows you to assess the level of competition in the market based on the behavior of market participants and a number of other factors. Among these models, the “Panzara Rosse” model is optimal, given the open access to the data under study.

The results of calculations CR-3, CR-5, CR-10 demonstrate that the banking industry of Ukraine is highly concentrated. However, the value of the HHI index for the indicators "capital" and "deposits" indicates moderate concentration. The calculation of the Gini coefficient indicates a high uneven distribution of the specific weight of deposits, profit and capital among banks. The results of modeling the assessment of the competitive environment in the banking market of Ukraine indicate that as of 01.01.2024 the market had signs of monopolistic competition.

The indicators of H-statistics for 2023 demonstrate the greatest positive dependence of profitability on such a non-price factor as the volume of transactions

with debt securities, in particular domestic government bonds of Ukraine. In order to achieve competitive advantages, banks need to diversify sources of income, create innovative services and business processes. The results of the assessment of the competitive environment of the banking sector should also be taken into account by banking supervisory authorities to ensure its stability in the event of a large-scale war.

Keywords: competition, bank, market, income, risk

Постановка проблеми. Перебудова української економіки на військові рейки не можлива без надійної та ефективної роботи банківського сектора. Надійність та ефективність функціонування цієї галузі визначається її конкурентним середовищем. З одного боку, конкуренція сприяє прогресивному розвитку банківського бізнесу, підвищенню якості обслуговування, зниженню витрат, впровадженню інновацій, з іншого боку, надмірний рівень конкуренції може негативно вплинути на рівень стійкості банківської системи. Саме тому пошук нових підходів до оцінки конкурентного середовища банківського сектору є актуальним та потребує подальших досліджень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання банківської конкуренції, її впливу на ефективність та стабільність діяльності банківського сектору, необхідність регулювання є предметом обговорення закордонних та вітчизняних дослідників R. Nelson [1], S. Winter [1], P. Allen [2], Bikker J. [3], Haaf K. [3], Н. Циганова [4], Л. Жердецька [5], І Діденко [6], Г. Карчева [7] та інші. Більшість дослідників вважає, що саме конкурентне середовище забезпечує підвищення кількісних та якісних параметрів діяльності банків, спонукає удосконалювати продукти, запроваджувати інновації, знижувати собівартість послуг [4]. Послаблення конкуренції зменшує зацікавленість банків у вдосконаленні продуктів і зниженні витрат. В ході конкурентної боротьби неефективні банки виходять з ринку, натомість успішні розширюють власну діяльність, нарощують капітал, таким чином підвищуючи фінансову стійкість. Вчені визнають, що належний рівень конкуренції в банківському секторі забезпечує її стале та надійне функціонування і саме тому конкурентне середовище потребує захисту та державного регулювання [4, 7]. Однак серед науковців відсутня єдина думка щодо виключно позитивного впливу конкуренції на розвиток банківського сектору в цілому.

Оскільки наслідком конкурентної боротьби є витіснення з ринку неефективних банківських установ це створює підґрунтя для консолідації і монополізації банківської сфери. В більшості своїй банківські ринки країн світу не є монопольними, однак, на думку низки науковців, потребують регулювання з метою підтримання конкуренції в галузі [5]. Проте необхідність здійснення такого регулювання зумовлюється не загрозою монополізації ринку, а таким чинниками як асиметрія інформації та моральний ризик з боку банків [5]. Вчені

роблять висновок, що вплив ринкового середовища (конкуренції) на стійкість банківської системи є неоднозначним. З одного боку, підтримка конкуренції обмежуватиме негативний вплив найбільших банків на реалізацію системної кризи, з іншого боку, надмірна конкурентна боротьба може створювати додаткові виклики для стійкості сектора, наприклад рецесію, спровоковану кредитним бумом та кранчем [5]. Не зважаючи на різне бачення стосовно впливу конкуренції на функціонування банківського сектору, обидві групи дослідників вважають, що для її сталого та ефективного розвитку важливим є досягнення оптимального рівня конкуренції, що потребує її оцінки та, відповідно до отриманих результатів, впровадження певних банківських регуляцій або навпаки - їх обмеження [7].

Попри науковий доробок, у якому представлено різноманітні теоретико-методичні підходи до оцінки рівня конкуренції у банківському секторі, ці питання потребують синтезу, уточнення та узагальнення наявних знань, зважаючи на складні та важкопрогнозовані перетворення в Україні та світі.

Метою статті є оцінка конкурентного середовища вітчизняного банківського сектору.

Виклад основного матеріалу. У науковій літературі є два основних підходи до оцінки рівня конкуренції: структурний та неструктурний.

Первісним був структурний підхід, який базувався на припущенні, що на конкуренцію основний вплив здійснює *структура ринку*, яка характеризується кількістю суб'єктів галузі, розміром компанії, рівнем бар'єру входження на ринок [5-7]. У межах структурного підходу науковці виділили два ключових припущення: перше - залежність між рівнем конкуренції та часткою на ринку (Structure-Conduct-Performance, SCP), друге - залежність між ефективністю діяльності учасники та рівнем його концентрації, (Efficient Structure, ES). Перша гіпотеза Structure-Conduct-Performance, SCP («структура-поведінка-результат діяльності») була висунута в 50-х роках минулого сторіччя та використовувалась протягом 20 років [5-7]. Відповідно до гіпотези SCP для оцінки конкуренції пропонується використання коефіцієнта концентрації ринку (CR-3, CR-5, CR-10), індекса Херфіндала-Хіршмана, коефіцієнта Джині, тощо.

Досліджуючи різні методики оцінки конкуренції, спочатку ми проаналізували показники визначені структурним підходом. Результати розрахунку показників CR-3, CR-5, CR-10 за активами, депозитами, кредитним портфелем та зобов'язаннями банків, представлені на рис. 1

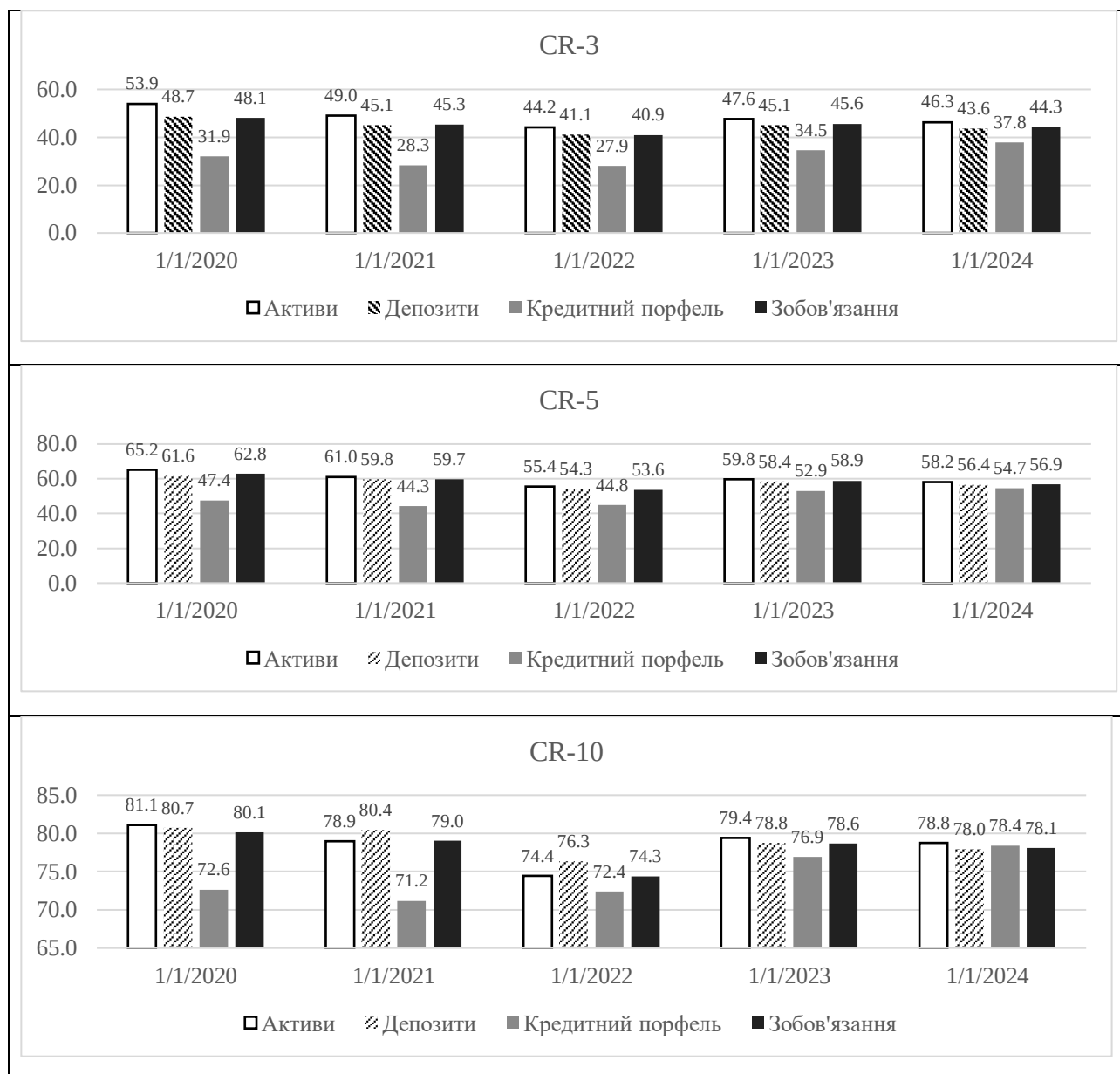

Рис 1. Динаміка коефіцієнта концентрації CR-3, CR-5, CR-10 окремих показників банківського сектору України за 2019-2023 рр., %

Джерело: складено авторами на основі [11]

Дослідження показника концентрації ринку за трьома найбільшими банками (CR-3) свідчать, про досить високу концентрацію на ринку, водночас за період 2019-2023 рр. відбулося зменшення цього значення за активами та депозитами. Аналіз п'ятірки найбільших банків на 01.01.2024 демонструє, що їм належить 54,7% кредитного портфеля та 56,7% депозитного портфеля всієї системи, що може бути ознакою високого рівня концентрації. 10 найбільших банків формують майже 80% ринку банківських послуг. Упродовж 2019-2023 рр.

зменшилася їх частка за активами, зобов'язаннями та депозитами, водночас частка кредитного портфеля, збільшилась на 5,74 в.п. до 78,38%, що може свідчити про зростання рівня концентрації.

Відмітимо, що оцінка монополізації ринку лише за коефіцієнтом концентрації не може бути повною та точною. Незважаючи на простоту розрахунку та інтерпретації результатів, цей метод має суттєві недоліки: не враховує розмір тих банків, які не потрапили у вибірку; не відображає розподілу часток як усередині групи найбільших банків, так і за її межами; характеризує лише суму часток банків, але розрив між ними може бути різним. З метою подолання недоліків, науковцями запропонували індекс Герфіндаля-Гіршмана (індекс ННІ), який характеризує рівень концентрації та монополізації на ринку з урахуванням усіх часток учасників цього ринку. Вважається, що ринок є низькоконцентрованим, якщо значення індексу ННІ є менше ніж 0,1; помірно концентрованим, якщо $0,1 < \text{ННІ} < 0,18$; висококонцентрованим, якщо $\text{ННІ} > 0,18$ [5-7]. Досить часто дослідники окрім індексу ННІ розраховують коефіцієнт Джині. Даний показник за своєю економічною сутністю відображає нерівність розподілу частки, що у контексті дослідження монополізації ринку свідчити про рівень різниці розподілу часток між найбільшими та найменшими банками. Тобто чим більшим виявиться коефіцієнт Джині, тим більшою буде нерівність розподілу часток банків на ринку і, тим, імовірніше, на ринку будуть спостерігатися ознаки монополістичного ринку.

Відповідно, на наступному етапі дослідження ми розраховували індекс ННІ та коефіцієнт Джині (рис 2.).

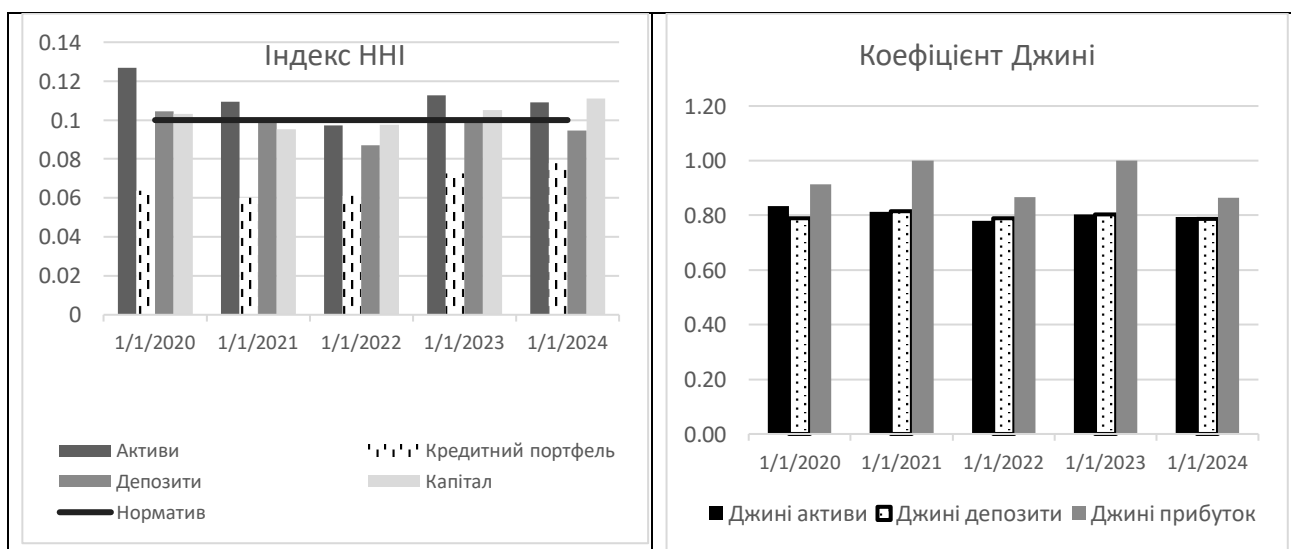
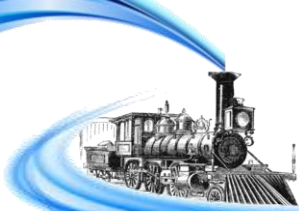

Рис. 2 Динаміка індекса ННІ та коефіцієнта Джині за окремими показниками, у 2019-2023 рр.

Джерело: складено авторами на основі [11]

Результати на рис.2 свідчать, що упродовж 2019-2023 рр. показник ННІ за активами змінювався нерівномірно і на 01.01.2024 р. досяг 0,1089, що характеризує ринок як помірно концентрований. Водночас можна зробити висновок, що упродовж повномасштабного вторгнення, концентрація на банківському ринку збільшувалася, що пояснюється ліквідацією 8 банками у 2019-2023 рр та зростанням панівної позиції великих банків. У сегменті «депозити» спостерігалось поступове зменшення індексу ННІ з 0,1043 до 0,0945. Індекс ННІ за капіталом перевищував рівень нормативного значення у 2019-2023 рр., що свідчить про помірну концентрацію рівень якої зростає. У той же час, аналіз ННІ кредитного портфелю банків показав низький рівень концентрації, так як значення індексу ННІ становило менше як 0,1 (0,06 до 0,08), однак цей показник поступово зростає.

Коефіцієнт Джині упродовж досліджуваного періоду на ринку банківських послуг був досить високим за активами та депозитами (понад 0,75). Станом на 01.01.2021 та 01.01.2023 рр. значення коефіцієнта Джині за прибутком дорівнювало 1, що означає абсолютну нерівність розподілу прибутку на ринку банківських послуг. Ймовірно отримані результати пояснюється тим, що основний прибуток банківської системи припав на АТ КБ «ПриватБанк», у той час, як інші банки закінчили аналогічні роки або з негативним фінансовим результатом, або із незначним прибутком, що підтверджується звітністю центрального банку [11].

Як зазначалось вище, у межах структурного підходу дослідниками було висунуто другу гіпотезу, що отримала назву «ефективної структури» (Efficient Structure, ES) [7]. Зміст другої гіпотези акцентує увагу на ефективності діяльності учасників ринку. Чим ефективнішими є учасник, тим вищий рівень концентрації, а відповідно і прибутки. Не зважаючи на те, що за другою гіпотезою акцент зміщений на взаємозв'язок ефективності та концентрації, практика застосування структурного підходу вивила й недоліки, зокрема, високий рівень концентрації може не гарантувати наявності ринкової влади. У зв'язку із цим у 80-х роках з'явилися неструктурні методи оцінки рівня ринкової конкуренції. Вони дозволи оцінити рівень конкуренції на ринку на основі поведінки учасника ринку та цілого ряду інших факторів. До основних неструктурних моделей оцінки рівня конкуренції на окремих сегментах ринку належать моделі Бреснахана і Лау, Барроса-Модесто, Івата, Панзара-Роса та ін) [6, 8-10].

Серед зазначених моделей в межах нашого дослідження модель Панзара-Роса («Panzara Rosse») є оптимальною, зважаючи на відкритий доступ до досліджуваних даних. Основна ідея цієї моделі полягає в тому, що на більш конкурентних ринках зміни цін повинні мати менший вплив на дохід порівняно з менш конкурентними ринками. У моделі обчислюється показник, відомий як

H-статистика, який використовується для визначення ступеня конкуренції на ринку [9].

Алгоритм моделі «Panzara Rosse» представлений на рис. 3

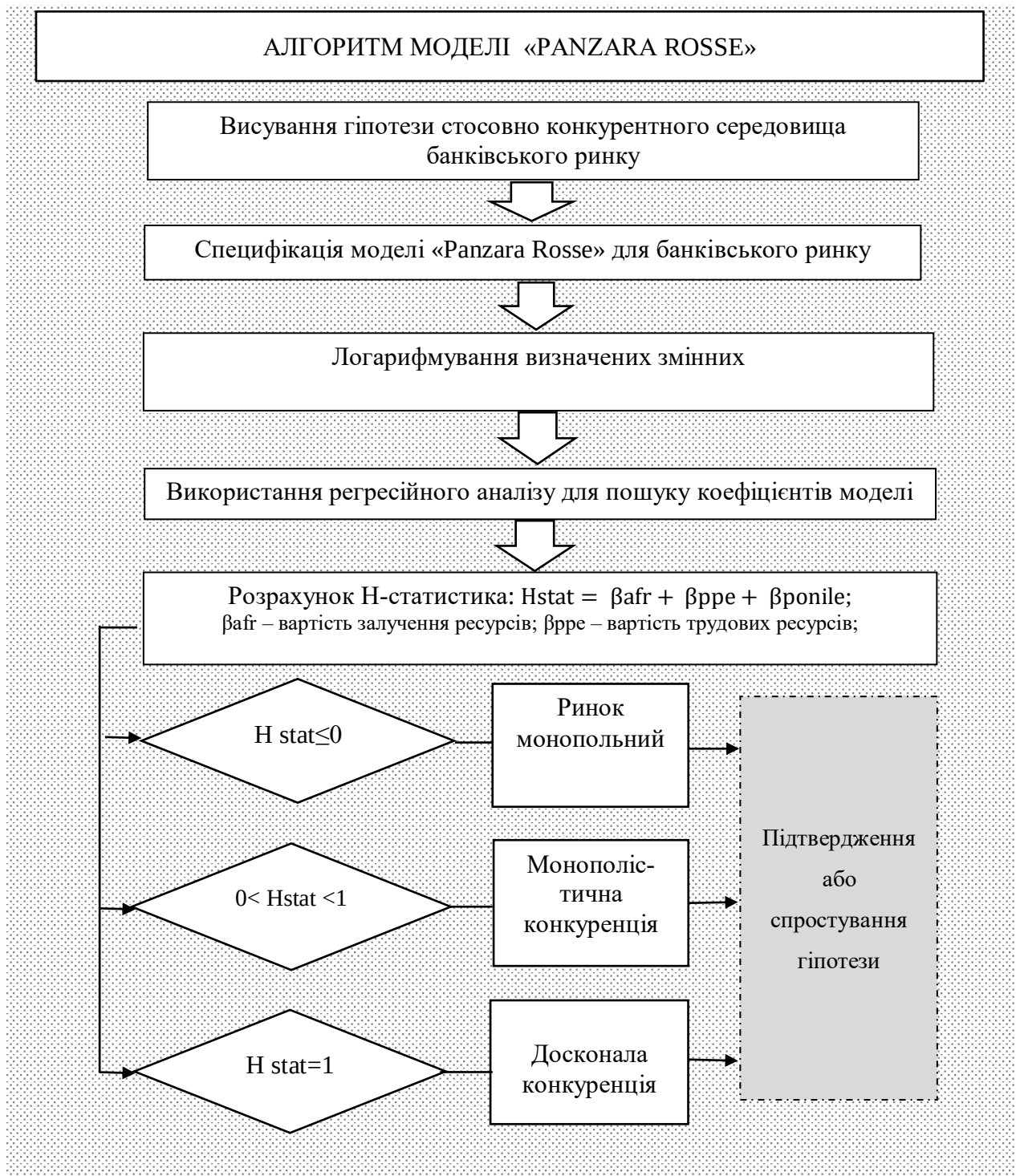
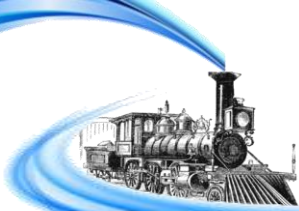

Рис. 3. Алгоритм розрахунку моделі «Panzara Rosse»
Джерело: складено авторами на основі [5-10]

Модель «Panzara Rosse» використовували вітчизняні науковці, зокрема Діденко І., Жердецька Л., Карчева Г., які провели низку досліджень конкурентного середовища банківського ринку України [5-7]. Дослідивши наукові доробки згаданих вчених нами для побудови моделі «Panzara Rosse» були використані показники, запропоновані Жердецькою Л. оскільки науковиця досліджувала конкуренцію в умовах високого рівня невизначеності, а саме у 2007-2008 роках (початок світової фінансової кризи) та 2014-2015 роках (початок першої фази російсько-української війни) [8]. Нами у розрахунках були використані наступні показники:

- основною залежною змінною у моделі є рентабельність активів ($ROA = \text{загальні доходи} / \text{чисті активи}$) банківської установи (Y);
- цінові чинники впливу на залежну змінну складаються із вартості фінансових ресурсів ($P1 = \text{відсоткові витрати} / \text{платні зобов'язання}$), вартість кадрових ресурсів ($P2 = \text{загальні адміністративні витрати, в т.ч. витрати на персонал} / \text{чисті активи}$) та витрати на утримання осн. засобів ($P3 = \text{інші витрати} / \text{постійні активи (основ. засоби та немат. активи)}$);
- інші банківські чинники впливу на валовий прибуток банку складаються із таких показників як обсяги кредитного портфеля ($X1 = \text{кредитний портфель за вирахуванням резервів} / \text{чисті активи}$), надання банківських послуг ($X2 = \text{непроцентні доходи банку} / \text{загальні доходи}$), адекватність власного капіталу ($X3 = \text{власний капітал} / \text{чисті активи}$) та обсяг операцій з цінними паперами ($X4 = \text{вкладення банку і в цінні папери} / \text{чисті активи}$).

Для побудови та аналізу моделі були використані показники фінансової діяльності всіх банків України за період дослідження, взяті з офіційного сайту Національного банку України [11].

У нашому дослідженні було використане наступне рівняння [8];

$$\ln(\text{INTR}_{it}) = \ln\alpha + \sum \beta_f \ln(P_{f, it}) + \sum \gamma_k X_{k, it} + \varepsilon_{it}, \quad (1)$$

де INTR_{it} – значення рентабельності активів (ROA) банку i ;

$(P_{f, it})$ та $X_{k, it}$ – вартість факторів або ресурсів f , i контрольною змінною k банку i .

Розрахунок Н-статистики, що вимірює еластичність доходу відносно вартості факторів виробництва, здійснюється наступним чином:

$$H = \sum \beta_f \quad (2)$$

Результати розрахунку економіко-математичної моделі, що була побудована у програмному комплексі MS Excel за допомогою функції «Аналіз даних», представлені у табл.1 та табл.2.

Відповідно до результатів проведеного дослідження можна зробити висновок, що всі специфікації моделей є точними, адекватними та надійними.

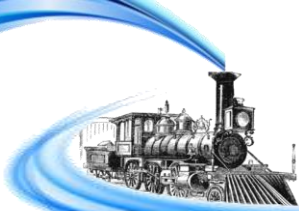
Однак, показники Р-значущості окремих факторів дають змогу стверджувати про їх неадекватність та, відповідно, постає необхідність у проведенні подальших розрахунків. Перші результати розрахунків моделі показали, що за такими факторами, як X1, X4 та P1, модель є неадекватною, тому, що їх показники Р-значущості є зависокими та не потрапляють у критичну область ($\alpha = 0,05$) відповідно, $0.302 > 0.05$, $0.750 > 0.05$ та $0.598 > 0.05$. Відповідно, у загальному висновку, досліджувана модель була непридатною для визначення економічних висновків. У другій специфікації моделі результати показали її придатність для визначення якісних висновків, проте для досягнення її адекватності необхідно або зменшити рівень надійності з 95% до 92%, зважаючи на неадекватність отриманих результатів за змінною X2, або виключити фактор X2 з розрахунків. Результати дослідження за третьою специфікацією після виключення фактору X2 показали її адекватність та придатність на рівні надійності 95%: кожна змінна моделі задовольняла умову $\alpha > P$. Значення множинного R складає 0,6036.

Таблиця 1

**Статистичні параметри моделей для аналізу Н-статистики
банківського сектору України станом на 01.01.2023 рр.**

Показники	Статистичні характеристики					
	Специфікація 1 надійність 95%		Специфікація 2 надійність 92%		Специфікація 3 надійність 95%	
Змінні	коэф	Р-знач	коэф	Р-знач	коэф	Р-знач
Y	-1.773	0.016	-1.503	0.001	-1.632	0.0004
Цінові чинники						
P1	-0.576	0.0356	-0.571	0.016	-0.459	0.039
P2	-0.526	0.302	—	—	—	—
P3	0.347	0.099	0.422	0.017	0.495	0.004
Інші банківські чинники						
X1	0.088	0.760	—	—	—	—
X2	0.487	0.085	0.324	0.162	—	—
X3	1.076	0.002	0.949	0.003	1.097	0.004
X4	0.226	0.598	—	—	—	—
Характеристика моделі в цілому						
Н-статистика	-0.755		-0.149		0.036	
Р-квадрат	0.429		0.395		0.364	
Значущість F-критерію	0.003		0.0004		0.003	
Р-квадрат залишків моделі	0.0002		0.0002		0.0001	

Джерело: розраховано авторами

Отримані результати розрахунків можуть свідчити про високий рівень монополізації, оскільки значення Н-статистики майже дорівнює 0 (0.036). Такий результат суттєво відрізняється від результатів, що були отримані у попередніх дослідженнях, де значення Н-статистики коливалося у діапазоні від 0,491 до 0,455 у 2007-2008 рр., та від 0,366 до 0,358 у 2014-2015 рр.

Однак, варто звернути увагу, що у 2022 році після повномасштабного вторгнення економіка України опинилася у безпрецедентних умовах впливу воєнних чинників. Відповідно, на результати розрахунків, з одного боку, вплинули збитки від підвищення норми резервування; реалізації кредитного ризику, через стрімке погіршення фінансового стану позичальників; процентного ризику, який було реалізовано у двох напрямках: шляхом різкого підвищення облікової ставки та вартості рефінансування; валютного ризику, через девальвацію валютного курсу одномоментно на 25%. З іншого боку НБУ запровадив низки регуляцій з метою підтримання фінансового сектору [11]. Усі зазначені заходи регулятора, разом із врахуванням того факту, що висока частка банківських установ за результатами діяльності 2022 року отримала негативний фінансовий результат, ймовірно вплинули адекватність моделі.

Також ми дослідили конкурентного середовища з використанням моделі «Panzara Rosse» на 01.01.2024 (табл. 2).

Таблиця 2

Статистичні параметри моделей для аналізу Н-статистики банківського сектору України станом на 01.01.2024 рр.

Показники	Статистичні характеристики					
	Специфікація 1 надійність 95%		Специфікація 2 надійність 92%		Специфікація 3 надійність 95%	
Змінні	коэф	Р-знач	коэф	Р-знач	коэф	Р-знач
Y	-0.928	0.001	-0.996	7.6E-05	-0.791	0.0001
Цінові чинники						
P1	-0.185	0.131	-0.165	0.139	—	—
P2	0.546	0.005	0.490	0.0004	0.473	0.006
P3	0.036	0.634	—	—	—	—
Інші банківські чинники						
X1	0.030	0.684	—	—	—	—
X2	-0.778	1.2E-14	-0.770	8.4E-17	-0.764	1.15E-16
X3	-0.027	0.850	—	—	—	—
X4	0.332	0.073	0.311	0.039	0.338	0.026
Характеристика моделі в цілому						
Н-статистика	0.397		0.325		0.473	
Р-квадрат	0.814		0.812		0.803	
Значущість F-критерію	1.92E-14		7.9E-17		2.63E-17	
Р-квадрат залишків моделі	0.0001		0.0001		0.0001	

Джерело: розраховано авторами

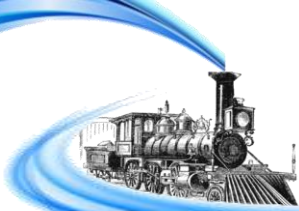

Результати проведених досліджень моделі «Panzara Rosse» станом на 01.01.2024 показали точність, адекватність та надійність усіх її специфікацій. Однак, показники Р-значущості окремих факторів дають змогу стверджувати про їх неадекватність та, відповідно, постає необхідність у проведенні подальших розрахунків. Результати розрахунків першої моделі показали, що за такими факторами, як X_1 , X_3 та P_3 , модель є неадекватною тому, що їх показники Р-значущості є високими та не потрапляють у критичну область ($\alpha = 0,05$), відповідно $0,684 > 0,05$, $0,850 > 0,05$ та $0,634 > 0,05$. Відповідно, у загальному висновку, досліджувана модель була непридатною для визначення економічних висновків. Результати за другою специфікацією моделі показала її придатність для визначення якісних висновків, проте для досягнення її адекватності необхідно або зменшити рівень надійності з 95% до 92%, зважаючи на неадекватність отриманих результатів за змінною P_1 , або виключити фактор P_1 з розрахунків. Результати дослідження за третьою специфікацією після виключення фактору P_1 показали її адекватність та придатність на рівні надійності 95%: кожна змінна моделі задовольняла умову $\alpha > P$. Значення множинного R складає 0,8961.

Можемо спостерігати, що відповідно до розрахунків, H -статистика становила 0,473, що характеризує банківський сектор України станом на 01.01.2024 як ринок із монополістичною конкуренцією. Результати моделювання демонструють, що рентабельність активів в банку залежить від загально-адміністративних витрат банківських установ, обсягу надання банківських послуг та обсягів операцій із борговими цінними паперами, зокрема ОВДП.

Отримані результати, ймовірно, пов'язані з тим, що упродовж 2023 року економіка України поступово адаптувалась до функціонування в умовах війни та невизначеності, що створило можливості для поетапного скасування регуляцій, запроваджених на початку війни, зниження облікової ставки та стабілізації валютного курсу. Варто зазначити, що у 2022-2023 рр. банки майже не кредитували, проте активно інвестували в ОВДП, заробляючи надприбутки. Однак банкам доцільно взяти до уваги, що цикл зниження облікової ставки сприятиме скороченню частки процентних доходів від вкладень в ОВДП у процентних доходах. Також відмітимо, що зважаючи на високу операційну ефективність банків підвищення витрат на персонал та забезпечення виконання операцій не буде критичним для прибутковості у найближчий період. Ймовірно, результати моделювання впливу обсягів банківських послуг на рентабельність пов'язані зі зниження у 2023 році тарифів за еквайринг та інтерчейндж.

Висновки. Банківська галузь України є висококонцентрованою за результатами розрахунків коефіцієнтів концентрації CR-3, CR-5, CR-10. Проте значення індексу ННІ за показниками «капітал» та «депозити» свідчить про помірну концентрацію, за показником «кредитний портфель» - слабку. Коефі-

цієнт Джині у 2019-2023 рр. був досить високим за активами та депозитами (понад 0,75) що свідчить високу нерівномірність розподілу часток серед банків, що ймовірно обумовлено впливом показників АТ КБ «ПриватБанк».

Результати моделювання оцінки конкурентного середовища на банківському ринку України свідчать, що станом на 01.01.2024 ринок мав ознаки монополістичної конкуренції (значення коефіцієнта Н-статистики складає 0.437). Однак дослідити показник Н-статистики у динаміці нам не вдалось, оскільки запровадження низки регуляцій на початку війни ймовірно вплинули на адекватність отриманих результатів за 2022 рр.

Показники Н-статистики за 2023 рр. демонструють найбільшу позитивну залежність рентабельності від такого нецінового чинника як обсягів операцій із борговими цінними паперами, зокрема ОВДП. Відповідно найбільш дохідними були банки, що дотримувались політики активного інвестування у боргові цінні папери. Проте така політика може наражати банки на реалізацію процентного ризику, адже динаміка облікової ставки має певну циклічність. Тому банкам необхідно вибудовувати стратегію розвитку, спираючись на диверсифікацію джерел отримання доходу. Конкурентними перевагами для банків має стати розробка та впровадження інноваційних сервісів та бізнес-процесів а також підвищення якості та швидкості обслуговування. Для вирішення банками окреслених завдань нові можливості відкриває застосування штучного інтелекту.

Результати оцінки конкурентного середовища банківського сектору мають брати до уваги й органи банківського нагляду. Вчасне застосування заходів банківського нагляду відповідно до оцінки рівня конкуренції забезпечуватиме досягнення стійкості як окремого банку, так і банківського сектору в цілому, не зважаючи на безпрецедентні зовнішні виклики.

Література:

1. Nelson, Richard R. and Sidney G. Winter. (1982). *An Evolutionary Theory of Economic Change*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
2. Paul H. Allen. (1997). *Reengineering the Bank: A Blueprint for Survival and Success*. McGraw-Hill, Business & Economics.
3. Bikker, J. & Haaf, K. (2002) Competition, concentration and their relationship: An empirical analysis of the banking industry. *Journal of Banking & Finance*, 26 (11), 2191–2214.
4. Циганова Н. В. Концентрація та централізація капіталу в банківській сфері. К. : КНЕУ. 2014. 254 с.
5. Жердецька Л.В. Системний ризик банківського сектору економіки: теорія, оцінка та регулювання. Харків. Діса плюс. 2022. 476 с.
6. Didenko, I., Bohma, S., (2016). Research of competition in deposit market of Ukraine based on Panzar Rosse model. *Baltic Journal of Economic Studies*, 2(2), 48-54.
7. Karcheva, G., Shvets, N., Dalgic, K., & Dalevska, N. (2021). Innovative Approaches to the Assessment of Banking Competition in Ukraine in Terms of Digital Transformation. *Marketing and Management of Innovations*, 1, 181-195.

8. Жердецька Л.В., Татарова О.С. Неструктурні моделі оцінки конкуренції на ринку банківських продуктів та послуг України. *Науковий вісник: Науки: економіка, політологія, історія*. 2009. № 12 (90). С. 42–51.

9. Гірна О. Й. Описові та модельні оцінки банківського ринку Європейського союзу та України. *Фінансовий простір*. 2014. № 4(16). С. 49-55.

10. Panzar, J. C., Rosse, J. N. (1987). Testing for monopoly equilibrium. *Journal of Industrial Economics*, 35(4), 443-456. <https://doi.org/10.2307/2098582>

11. Офіційний сайт Національного Банку України. URL: <http://www.bank.gov.ua> (дата звернення: 10.12.2024)

References:

1. Nelson, Richard R. and Sidney G. Winter. (1982). *An Evolutionary Theory of Economic Change*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.

2. Paul H. Allen. (1997) *Reengineering the Bank: A Blueprint for Survival and Success*. McGraw-Hill, Business & Economics.

3. Bikker, J. & Haaf, K. (2002) Competition, concentration and their relationship: An empirical analysis of the banking industry. *Journal of Banking & Finance*, 26 (11), 2191–2214.

4. Tsyhanova N. V. *Kontsentratsiia ta tsentralizatsiia kapitalu v bankivskii sferi [Concentration and centralization of capital in the banking sector]*. K. : KNEU. 2014. 254 s. T [in Ukrainian]

5. Zherdetska L.V. *Systemnyi ryzyk bankivskoho sektoru ekonomiky: teoriia, otsinka ta rehulivannia [Systemic risk of the banking sector of the economy: theory, assessment and regulation]*. Kharkiv: Disa plius. 2022. 476 s. [in Ukrainian]

6. Didenko, I., Bohma, S., (2016). Research of competition in deposit market of Ukraine based on Panzar Rosse model. *Baltic Journal of Economic Studies*, 2(2), 48-54.

7. Karcheva, G., Shvets, N., Dalgic, K., & Dalevska, N. (2021). Innovative Approaches to the Assessment of Banking Competition in Ukraine in Terms of Digital Transformation. *Marketing and Management of Innovations*, 1, 181-195

8. Zherdetska L.V., O.S. Tatarova. (2009). Nestruturni modeli otsinky konkurentsii na rynku bankivskykh produktiv ta posluh Ukrainy. [Non-structural models for assessing competition in the Ukrainian banking products and services market]. *Naukovyi visnyk: Nauky: ekonomika, politolohiia, istoriia*, 12 (90). 42–51 [in Ukrainian].

9. Hirna O. Y. (2014). Opysovi ta modelni otsinky bankivskoho rynku Yevropeiskoho soiuzu ta Ukrainy. [Descriptive and model assessments of the banking market of the European Union and Ukraine]. *Finansovyi prostir*. 4(16). 49-55 [in Ukrainian].

10. Panzar, J. C., Rosse, J. N. (1987). Testing for monopoly equilibrium. *Journal of Industrial Economics*, 35(4), 443-456. <https://doi.org/10.2307/2098582>

11. Ofitsiynyy sayt Natsionalnoho banku Ukrayiny [Official site of the National Bank of Ukraine]. *bank.gov.ua*. Retrieved from <https://bank.gov.ua/> [in Ukrainian].